

DÍPTIC DE LA PROFIGURACIÓ

**CONVERSES AMB MOTIU DE DOS INICIATIVES
INSTITUCIONALS PROFIGURATIVES**

CIUTAT DE LLEIDA

23 DE MAIG DE 2024

José Beltrán Llavador

El campanar de Lleida

A dalt de la montanya que domina
la hermosura dels termes lleidatans,
s'axeca un campanar fet per titans
ó per homes de rassa gegantina.

Quan guayta cap a vall, l'aygua vehina
del riu li dona espill y l'horta encants;
y guaytant cap amunt, toca amb les mans
y conversa amb la lluna y la boyrina.

Pugemhi, donchs... l'escala cargolada
qu'als ulls dona mareig y al cor neguit
sembla qu'estigui desde'l cel penjada.

Y amunt, amunt, ja ets dalt, ara, esperit,
si't sents d'áliga'l cor, pren revolada,
que ja ets a mitx camí del infinit!

Magi Morera i Galicia

PRESENTACIÓ

Els dos textos que es presenten a continuació son el resultat d'una reflexió al voltant de l'idea de "profiguració", un neologisme creat pel professor Fidel Molina Luque i que li ha inspirat per desenvolupar i fonamentar una perspectiva teòrica que defensa la necessitat de recuperar i recrear els vímets socials entre generacions per un món més sostenible i en el marc de un nou contracte social. Aquesta idea no s'ha quedat tan sols en una proposta teòrica, desenvolupada en dos llibres i en articles científics de l'autor, sinó que també ha nodrit una sèrie d'iniciatives institucionals per aplicar-la i posar-la en marxa des d'una sociologia en acció.

Fonamentalment, les iniciatives son les següents: per un costat, la proposta i aprovació institucional de la Facultat d'Educació, Psicologia i Treball Social (FEPTS) com a Centre Profiguratiu, convertint-se en una Facultat pionera en aquest sentit; per altre costat, la creació dins dels equips de l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de Lleida d'una xarxa de Centres Profiguratius d'Educació Intergeneracional. Les dos iniciatives tenen un precedent en la recent aprovació del Projecte Educatiu de Ciutat (PEC) de l'Ajuntament de Lleida per part del Consell Escolar Municipal, amb una clara orientació profigurativa (<https://educacio.paeria.cat/pec/PEC.pdf>).

La redacció dels dos textos va estar pensada como una sèrie d' anotacions per exposar-les en públic, de manera directa i oral. Per tant, encara que hi ha referències a obres i a autors i autores, no s'acompanya d' anotacions bibliogràfiques. Son reflexions, como si diguérem, "en veu alta", per ser compartides en una conversa oberta amb audiències concretes i després amb possibles lectors i lectores. El primer text va estar presentat pel matí en la FEPTS. El segon es va exposar per la vesprada en l'ICE davant d'un grup de docents del sistema educatiu de Lleida, que també presentaren les seues experiències de pràctica docent profigurativa (<https://www.ice.udl.cat/ca/noticies/agenda/Reflexions-i-experiencies-intergeneracionals-en-lambit-educatiu/>).

Vull agrair al professor Fidel Molina Luque i al degà de la Facultat d'Educació, Psicologia i Treball Social, David Aguilar Camaño, per la invitació a celebrar la designació d'aquesta Facultat com a Centre Profiguratiu d'Educació Intergeneracional. També al director de l'ICE, Xavier Carrera Farran, i a tot l'equip de la Xarxa de Centres Profiguratius d'Educació Intergeneracional, per la seua amable acollida.

I

LA DIALÈCTICA DE LA PROFIGURACIÓ. DEL CONFLICTE DE LES FACULTATS A LA COOPERACIÓ DE LES FACULTATS

El humanisme és la única forma de resistència

Edward W. Said

Bon dia, abans de començar, vull fer una menció d'agraïment a la Facultat d'Educació, Psicologia i Treball Social, al seu equip deganal i especialment al professor Fidel Molina per invitar-me a dialogar sobre la proposta de Centre Profiguratiu que hui ens convoca ací. És un plaer tornar a Lleida després de visitar-la en 2022 per fer alguns comentaris sobre el Pla Educatiu de la Ciutat (PEC), també impulsat i coordinat per Fidel Molina.

Els apunts que tinc en la ma estan encapçalats per una cita de Edward W. Said, intel·lectual palestí, que sosté que “el humanisme és la única forma de resistència”. Aprofiti per adherir-me a la declaració de la FEIS, el 8 de maig, sobre el conflicte en Israel i Palestina, que al mateix temps fa seues les paraules del Secretari General de la ONU, António Guterres, que una parada del foc immediata i sostinguda és l'única via per evitar el genocidi i el desastre humanitari de la població de Gaza. Aquesta qüestió té una relació molt directa amb l'idea de pro figuració, que és una forma inequívoca de compromís amb el món social present i futur, i que no pot consentir el silenci dels intel·lectuals.

El concepte de profiguració ens inspira a pensar i pronunciar el nostre món social amb escala amplia i amb “alçada de mires” per dimensionar les coses amb mesura i perspectiva. La visita a la Seu de Lleida amb el seu imponent claustre obert i la pujada al seu magnífic campanar habitat ara per les dos campanes germanes, la Mónica i la Silvestra, em va suggerir que també el concepte de “profiguració” ressona com una campana, inspirant i convocant a la comunitat a emprendre accions col·lectives per la millora social. Al mateix temps ens permet pujar alguns graons per alçar-nos i ens permet aspirar a canviar les nostres perspectives, les nostres prioritats, posant en primer plano allò que és -ara més que mai- necessari, sinó urgent: la sostenibilitat del nostre món.

DOS NOTES PREVIAS

Em permetreu que comenci amb dos breus notes prèvies:

1-Una d'humilitat, perquè el que diré en esta conversa, no és més que una nota a peu de pàgina de la perspectiva que ha desenvolupat el professor Fidel Molina amb la seua noció de profiguració, sobretot en els seus dos llibres (*El nou contracte social entre generacions. Elogi de la profiguració* -ara recentment editat en català- i *Claus per a unes relacions socials sostenibles*). De manera que les meues aportacions seran a penes alguns comentaris per acompanyar el projecte de Centre Profiguratiu.

2-La segona és que vaig trencar deliberadament l'axioma de les ciències socials que dona per descomptat la necessitat d'una distància crítica: en el meu cas és impossible, no tinc distància crítica, sinó proximitat crítica. El que faré a partir d'ara és una firma defensa de la idea de profiguració i de les seues concrecions empíriques, i una d'elles, sens dubte, és el projecte d'una Facultat profigurativa. Tinc que confessar que m'he convertit en un militant -o si voleu, en un obrer- en pro de la profiguració.

Començaré esta conversa a partir de tres consideracions diferents, però complementàries:

En primer lloc, un breu apunt sobre el terme consideracions; en segon lloc, aprofitaré el 300 aniversari del naixement de Kant per a reprendre alguns dels seus plantejaments que continuen sent molt actuals; en tercer lloc, els dos marcs anteriors serviran per a comentar la proposta d'una Facultat profigurativa que ací s'ha presentat i per a interpretar-la com un projecte que forma part d'una nova Il·lustració emancipadora i que aposta per superar el conflicte de les facultats convertint-lo en el consens de les facultats.

Finalitzaré, en quart lloc, amb una sort de camp semàntic, una constel·lació de significats, que em suggereix la idea de profiguració.

1.PRIMERA CONSIDERACIÓ: SOBRE EL TERME CONSIDERACIÓ

En un molt recent article d'opinió (“Doble moral”, *El País*, 5 de maig 2024, 17, p. 17), la filòloga Irene Vallejo introduïa la següent reflexió: “Curiosament el verb ‘considerar’ conté l'arrel llatina *sider*, que significa ‘estrela’, com en la paraula ‘sideral’. A l'origen es referia a buscar respostes en els astres. Però, d'alguna manera, podria entendre's com una cridada a repensar l'escala i la perspectiva de nostres percepcions.” Doncs bé, el que pretenc és repensar l'escala i la perspectiva a la qual ens dona pas la idea de profiguració.

Sobre la definició de profiguració, doni per descomptat que els que som ací tenim ja una

certa idea d'este neologisme, però per si no fora així, tenim una aproximació que ofereix Fidel Molina en el seu llibre *Claves para unas relaciones sociales sostenibles*, que esperem veure també traduït al català com el llibre anterior, *Elogi de la profiguració*.

La profiguració, trobem en el llibre, “tracta de posar en valor la importància de la interdependència entre persones de totes les edats, amb la finalitat que tant joves com adults i majors puguem aconseguir una vida plena en totes les seues etapes”.

Planteja un canvi de mentalitat que propicia un nou contracte social basat en l'altruisme cap a les generacions presents i les que vindran. Un canvi per a crear un present i un futur millors basats en la sostenibilitat, la cura mediambiental i l'educació.

2.SEGONA CONSIDERACIÓ: ACTUALITAT DE SAPERE AUDE

Per què Kant, un autor que naix fa 300 anys? Per diversos motius, un d'ells és que va ser un dels pensadors de la Il·lustració, a la qual va dedicar un breu text publicat en 1784 per a donar resposta precisament a la pregunta *Què és la Il·lustració*. La definició que dona és ben coneguda i manté tota la seua plena actualitat: “La Il·lustració és l'eixida de l'ésser humà del seu auto culpable minoria d'edat.” I finalitza amb una exclamació: “¡Sapere aude!” Seguim en la tasca d'atrevir-nos a pensar i per això esta definició també és contemporània i no hem d'oblidar el seu mandat.

Tres anys abans, en 1781, havia publicat la *Crítica de la raó pura*. Allí també planteja una pregunta, que continua sent actual: Què puc conèixer? En 1788, publica *La crítica de la raó pràctica*, on planteja la pregunta: Què he de fer? En 1797 publica *La metafísica dels costums*, on planteja: Què puc esperar?

La primera *Crítica* ens recorda els límits del nostre coneixement, és a dir, és un crit d'atenció contra l'excés d'ambició. La segona crítica planteja una sèrie d'imperatius categòrics, de caràcter normatiu, que continuen sent plenament vigents. Val la pena recordar dos d'ells:

No facis als altres el que no vulgues que et facin (seguint la fórmula humana). I també: Actua de tal manera que la màxima de la teua conducta pugui convertir-se en llei universal (seguint la fórmula universal).

L'última de les obres que publica Kant és *El conflicte de les facultats*, en 1798. Allí concep la història del gènere humà com la d'un subjecte col·lectiu que actua amb entusiasme en la realització de les idees de la raó pràctica. I això a partir de les facultats de l'ésser humà que suposen les condicions de possibilitat del coneixement i de la voluntat, és a dir, com la

potència del pensament i la potència del voler. En el diccionari de la llengua alemanya editat per J.C. Adelung (1774-1786), el terme *Vermögen* és analitzat com la possibilitat per a produir una modificació. Un significat similar el trobem en la RAE: aptitud, potència física o moral. I també: cadascuna de les divisions d'una universitat, corresponent a una branca del saber.

El conflicte de les facultats es dona quan hi ha una ingerència del poder polític en l'autonomia de la raó i quan algunes facultats (com la teologia, en l'època de Kant) es consideren superiors a altres (la filosofia, en l'època de Kant, de la qual som hereus, i que lamentablement hui es torna a considerar inferior).

En qualsevol cas, una facultat és el que ens faculta o ens possibilita per a fer modificacions, atès el nostre pensament, és a dir, als seus límits i possibilitats, i a la voluntat, és a dir, a les seues capacitats. Estaríem ací donant resposta a la primera pregunta de Kant: què podem conèixer, i plantejant, de pas, la següent: què hem de fer.

I què és una Facultat profigurativa? Aquella que ens ofereix l'oportunitat de profigurar, és a dir, de fomentar una socialització solidària i a promoure l'equitat i els drets humans. Un projecte de Facultat profigurativa, com el que ací s'està presentant, és un projecte institucional que assumeix com a propi -com a projecte de centre i com a pla estratègic- un mandat universal, categòric, no hipotètic o condicional. El mandat que insta a dur a terme accions que són fins en si mateixes, que no busquen el benefici particular ni la utilitat a curt termini, sinó que més aviat estan guiades per l'horitzó del bé comú amb una perspectiva a mitjà i llarg termini.

Al mateix temps, un projecte de Facultat profigurativa és una ocasió molt oportuna i necessària per a repensar a fons el format, l'estructura i les prioritats dels graus que oferta, així com les pràctiques i metodologies docents i les prioritats dels seus continguts, com ha assenyalat recentment Rafael Feito, entre altres, en un article publicat en el seu blog sobre el Grau de Sociologia, però aplicable a l'oferta de titulacions en general.

Així doncs, tornant a Kant, una Facultat profigurativa és la que supera el conflicte de les facultats i més aviat busca el concurs de les facultats, de les seues condicions de possibilitat per a un món millor i comú. També una facultat profigurativa, com veurem, cerca superar les falses dualitats que divideixen el nostre món de manera artificial i per això es nodreix d'una intel·ligència emocional, per emprar el terme de Daniel Goleman (o "intel·ligència sentiente", que deia molt abans el filòsof Xavier Zubiri en llibre de títol homònim), és a dir, d'una empatia amb els altres, convertits en uns altres significatives: subjectes que importen

i ens importen). En l'actualitat s'utilitza l'expressió “senti-pensar” per expressar esta convergència de pensament i emoció, de sentit i sensibilitat.

Ací, en la Universitat de Lleida, teniu tres facultats en una: Educació, Psicologia i Treball Social, que representen respectivament el poder i la voluntat de la *Paideia*, de la *Psique* i de la *Polis*. Estes tres facultats no entren en conflicte, sinó que convergeixen ara en un acord, en un consens, per a impulsar un centre profiguratiu d'educació inter-generacional.

3.TERCERA CONSIDERACIÓ: COMENTARIS O NOTES A PEU DE PÀGINA A LA PROPOSTA DE PROJECTE PROFIGURATIU

Una part del projecte de centre profiguratiu ja està fonamentada en el llibre *Claves para unas relaciones sociales sostenibles* (apartat 5.2. Cohesión social entre generaciones). Resumint el que allí es diu, trobem que “la FEPTS és un centre profiguratiu de Formació Inter-generacional (*Age Friendly Faculty*) que incorpora la idea i la pràctica de la importància de les relacions inter-generacionals en una societat que, de vegades, sembla travessada per la ruptura generacional. Es tracta de la Creació d'un espai on persones de diferents generacions puguin interaccionar periòdicament a través d'accions o activitats planificades i estructurades amb l'objectiu de compartir i construir coneixement conjuntament.

En termes de formació inicial i formació permanent dels diferents graus i màsters de la FEPTS és important la incorporació i el desenvolupament de les generacions i les interrelacions entre elles, en el marc **d'un nou contracte social** que permeti superar l'edatisme (la discriminació per raons d'edat) i enfortir la cohesió social.

A continuació intercalaré alguns comentaris (iniciats amb la lletra C i en cursiva) al document de la proposta elaborada de Centre Profiguratiu (amb paràgrafs iniciats per la lletra D).

C: La manera de preguntar condiciona la resposta. I en l'aposta per un nou contracte social, hi ha una bona pregunta, implícita, que mereix una bona resposta.

Dic això perquè en ocasions hi ha preguntes errònies que tan sols poden donar lloc a respostes equivocades. Per exemple, la pregunta per quina és la utilitat de l'educació és una pregunta errònia. Més bé hauríem de preguntar per quin és el sentit de la educació, per el propòsit de l'educació: no tant per la accountability, pel rendiment de comptes, sinó per la sense-ability, per la rendició de sentit.

De què parlem quan parlem d'un nou contracte social? El codi font ens ho dona Fidel Molina i el seu equip quan estan ressaltant la importància de les accions creatives Inter-generacionals, a través de l'educació, la creació, la cultura, l'oci i les relacions interpersonals. No és poca cosa, amb aquesta idea de new deal, de nou contracte social, s'està renovant l'idea de John Dewey d'una democràcia creativa i radical.

D: La FEPTS forma persones, ciutadans i professionals en els camps de l'Educació Infantil, Primària i Secundària, de l'Educació Social i del Treball Social, de la Psicologia i de la Psicopedagogia. Tots els graus i màsters són focus d'acció i d'impuls d'aquesta formació inter generacional.

La FEPTS incorpora diversitat d'elements, activitats, pràctiques i programes d'acció profigurativa, tant en la docència com en la recerca i en la transferència, així com en la seva gestió quotidiana i documentació institucional.

També es planteja el desplegament d'aquest centre/projecte es proposa en dues fases diferents:

PRIMERA FASE: definició d'un conjunt d'activitats i implementació de les mateixes dirigides a la comunitat FEPTS i UDL;

SEGONA FASE: crear una xarxa intergeneracional entre diferents centres educatius de Lleida amb la col·laboració dels serveis territorials del Departament d'Educació a Lleida.

C: La primera fase dona resposta a la pregunta de Lenin: què podem fer? O, si preferiu, a la segona pregunta que planteja Kant: que hem de fer.

A continuació, es realitza una proposta inicial de set activitats dirigides a la comunitat FEPTS i UdL.

- D-1.Fer extensius els cursos de l'aula oberta (de la Universitat Senior o Gran) de la UdL a comunitats de diferents generacions. Una possible matèria transversal per al curs 24-25 vinculada a l'aula oberta podria ser un reclam per a l'estudiant universitari. Aqueta matèria transversal es podria vincular a l'oferta de la FEPTS o d'altres unitats de la UdL.
- *C: En la Universitat de València donem la opció de que els estudiants grans puguin assistir a assignatures de Grau, per completar el seu itinerari formatiu).*
- D-2.Consolidar un número determinat de TFG en els diferents graus de la FEPTS on es desenvolupi la temàtica Inter generacional a través d'una metodologia d'Aprenentatge Servei.

- *C: la temàtica Intergeneracional és central i transversal, però hauria d'estar acompanyada explícitament de l'expressió "amb orientació profigurativa".*
- D-3. Incloure activitats formatives en les comunitats de pràctiques (tutors/es, mentors/es i estudiants) dels diferents graus de la FEPTS. Aquestes activitats formatives es podrien vincular a través dels Seminaris teoricopràctics Modalitat B.
- *C: Insisteixo, seminaris amb orientació profigurativa. Perquè esta insistència? Perque una orientació profigurativa inclou la perspectiva intergeneracional, però la perspectiva intergeneracional per se no necessàriament inclou la orientació profigurativa: no hem de naturalitzar la socialització profigurativa, que és una construcció social, resultat d'un treball i una opció conscient.*
- D-4. Definir espais de trobada a la FEPTS per a compartir experiències intergeneracionals. Aquesta acció pot permetre establir vincles amb el nou projecte SAFIR de la FEPTS.
- *C: vosaltres disposeu d'Assessorament, Formació i Impuls a la Recerca molt potent (SAFIR: <https://www.fepts.udl.cat/ca/recerca/safir/>) amb 6 Càtedres i un nombrós grups de recerca. En aquest sentit, crec que el Centre Profiguratiu que es proposa pot actuar com una mena de laboratori social que doni impuls a les tres missions de la universitat: docència, recerca i extensió. En la UV tenim un laboratori que tracta de complir les tres funcions i que ha incorporat, a més, 6 observatoris temàtics per analitzar diferents dimensions de la societat valenciana: condicions de vida, demografia, mercat de treball, migracions, persones sense llar, pobresa i renda de població. (<https://www.uv.es/laboratorio-sociales-sociallab/es/observatorios-sociedad-valenciana/presentacion-observatorios/presentacion.html>)*
- D-5. Definir un curs de formació/especialització juntament amb la Unitat de Formació del Professorat o a través de l'ICE de la UdL.
C: Aquest curs/procés de formació pot servir per crear figures especialitzades en relacions socials intergeneracionals sempre des de una perspectiva sostenible i profigurativa.
- D-6. Explorar la creació d'una menció sobre aquesta temàtica als graus d'Educació o Treball

Social.

C: La menció contribuiria de manera important a la institucionalització de la perspectiva profigurativa.

- D-7. Disposar d'un espai web vinculat a www.fepts.udl.cat on es presentin els objectius del centre intergeneracional, la seva estructura i les diferents accions/activitats implicades.
- *C: Aquest espai web sense dubte és imprescindible en societats digitals i donaria visibilitat, projecció i dinamisme al projecte.*

Pel que fa a la docència, s'afegeixen una sèrie de propostes, entre altres, com:

- D-1. Aprofitar la formació per competències per dissenyar elements integrats en els *curricula* de les matèries i/o fins i tot el plantejament de matèries-assignatures (optatives o no) específiques, segons els graus i/o màsters.
- *C: Es pot incorporar en les guies docents la perspectiva profigurativa, com a eix transversal o com a tema a desenvolupar. En qualsevol cas, es tracta de crear un currículum profiguratiu.*
- D-2. El Pràcticum és també un moment i una àrea privilegiada, ja que es poden crear xarxes d'escoles i centres educatius i de l'àmbit del treball social (i/o mantenir les que hi ha) que ja són (o poden ser) centres educatius intergeneracionals. Les pràctiques dels estudiants de la FEPTS poden tenir l'oportunitat d'incorporar-lo.
- *C: Una vegada més, es tracta de reconèixer els centres intergeneracionals i de registrar-los, o mapejar-los. És important posar el nom a les coses, allò que no es nombra, no existeix. Així com és important reconèixer als centres del sistema educatiu que comencen a treballar amb una orientació profigurativa.*
- D-3. Els TFG i TFM i tesi doctorals són també una altra possibilitat destacada per la formació intergeneracional per les seves característiques de relacionar la recerca i la docència en el marc de la formació universitària.
- *C: Paga la pena integrar les propostes de docència i de recerca en un marc*

d'innovació social. És a dir, considerar la profiguració com una expressió central de la innovació social i educativa. Innovació en el sentit canònic del terme i atenent a la caracterització de Manuel Fernández Esquinas: “La innovació està (...) estretament relacionada amb la producció de béns públics i intervé en àmbits fonamentals de la vida social, com la salut, el Treball, l'educació, la Seguretat i la qualitat de vida en general (...). Si haguéssim que triar una etiqueta de síntesi per caracteritzar a les Societats actuals, el terme ‘societats de la innovació’ seria una opció prou raonable.”

La perspectiva profigurativa ens obri a un camp emergent en termes de recerca social, educativa i aplicada en àmbits d'intervenció social. De la mateixa manera que ara les tesi doctorals han d'anar acompanyades de una expressió de la relació que té amb els ODS, no seria inoportú que assenyalaren, si és el cas, la possible relació amb objectius profiguratius de desenvolupament socioeducatiu.

- D-4. Aprofitar sinèrgies amb iniciatives que ja estan consolidades a la FEPTS, els centres i les xarxes de centres amb els que es té relació directa: diverses Mencions dels graus de mestre, els Museus, l' Aprenentatge Servei (APS), les Comunitats d'Aprenentatge i treballs per projectes, entre d'altres.
- C: *Es tracta de la projecció o de la connexió de la Facultat amb la ciutat i amb la societat de Lleida. No hem d'oblidar que Lleida disposa d'un Pla Educatiu de Ciutat que és profiguratiu, i que fa una referència explícita al paper de la Universitat com actor rellevant per al desenvolupament de la ciutat. En aquest sentit, el PEC de Lleida i el CEPRI entren directament en diàleg i son complementaris.*
- D-5. Es pot considerar la creació de Mencions específiques en diversos graus; “Especialista Intergeneracional”; o en un futur si es consolida, fins i tot un postgrau/màster, ja que hom parla de la necessitat d'un “perfil professional intergeneracional”.
- C: *De la mateixa manera que en els centres de secundària s'ha creat la figura d'agents d'igualtat, cal propiciar la figura d'agent intergeneracional (sempre, insisteix, amb orientació profigurativa).*

Pel que fa a docència, recerca, transferència i gestió quotidiana de la FEPTS, el projecte incorpora la dimensió de la formació al llarg de la vida (*lifelong learning*), sense dubte un dels vectors més importants en societats de coneixement.

- D-1. En aquest sentit, la implicació del Programa-Sènior i Aula Oberta, Aula de la Gent Gran son fonamentals.
- *C: Si serveix com a exemple, recent jubilat, m'acabi d'afiliar a l'Associació d'Amics de la Nau Gran de la UV per participar en les seues iniciatives i ja fa anys que vaig impulsar la creació d'una vocalia de solidaritat.*
- D-2. Col·laboració amb l'ICE i les xarxes d'escoles de primària i secundària
- *C: Donaré alguns suggeriments per la vesprada, però si serveix d'idea, crec que les escoles de primària i secundària podrien dur a terme projectes d'innovació profiguratius que pogueren ser reconeguts per la conselleria d'educació.*
- D-3. Cicles de Conferències i Jornades específiques sobre l'edatisme, experiències nacionals i internacionals (globals i segons àmbits), obertes a tota la societat.
- *C: és a dir, es tracta de que la perspectiva profigurativa forme part de la conversa quotidiana, que s'incorpori a la opinió pública i que forme part del patrimoni intangible de les comunitats.*
- D-4. Creació (col·laboració) de "Jubilati", amb un cert paral·lelisme amb l'associació d'"Alumni" existent, per incorporar com a persones voluntàries/col·laboradores al professorat que ja s'hagi jubilat i que vulgui incorporar-se (i plantejar accions formatives, activitats, programes, etc.).
- *C: En la UV tenim aquesta associació amb iniciatives prou interessants.*
- D-5. Accions formatives, activitats i programes en relació amb escoles i altres centres educatius: gent gran i adolescents en risc d'abandonament escolar i altres iniciatives reeixides a nivell internacional.

- *C: Tota acció profigurativa és una acció formativa, una formació al llarg de la vida. Els centres educatius no sols ensenyen, sinó que també aprenen. Parafraçant a Gadamer: l'educació (profigurativa) també és educar-se.*
- D-6. Documents de la FEPTS (UdL) que incorpori el llenguatge no *edatista* i/o amb tractament específic de la solidaritat intergeneracional, de respecte i valoració de totes les edats, per superar l'*edatisme*.
- *C: De la mateixa manera que disposem de Guies de llenguatge no sexista, es pot promoure la elaboració de guies amb criteris de llenguatge no edatista. És una manera de prendre consciència sobre la importància d'un llenguatge no discriminatori. (Paquita Sanvicén dona notícia d'un recent Glosario sobre edadismo, editat en 2023: https://fundacionlacaixa.org/documents/234043/559603/glosario_edadismo.pdf)*
- D-Vinculació amb els ODS, alguns d'ells mencionen específicament l'orientació a "totes" les edats.
- *C: La sostenibilitat té arrels profunds en la saviesa, que és l'art de la vida com sostenen autors com Panikkar -i que així ho recorda Fidel Molina-. Saviesa i sostenibilitat son paraules concomitants, que es reforcen entre si. La saviesa també és un projecte il·lustrat, un projecte d'emancipació. Però el projecte il·lustrat no ha escapat de una dialèctica que ja assenyalaren Adorno i Horkheimer en l'obra La dialèctica de la Il·lustració. És a dir, el debat entre una racionalitat emancipadora i una racionalitat instrumental, un debat que ara cobra nova actualitat. El concepte de profiguració, des de la seua definició, ha optat per un propòsit emancipador, un humanisme com a forma de resistència i alhora de reconstrucció social.*

4. UN CAMP SEMÀNTIC, UNA CONSTEL·LACIÓ DE SIGNIFICATS: QUÈ PODEM ESPERAR

Per a resumir, allò que he sostingut en esta breu consideració és que la idea de profiguració és una paraula generadora que ens obri a un camp molt ric de significats amb efectes performatius molt clars i observables.

Apliquem ara la tercera pregunta de Kant: què podem esperar de la perspectiva profigurativa. Esperar fa relació amb esperança i amb expectatives, i ací podem recordar el títol de la novel·la de Dickens: *Great Expectations*, vol dir grans esperances. La paraula profiguració és una paraula generadora (en termes de Paulo Freire) de esperances. Dona valor a les expectatives raonables i fonamentades que tenim sobre les possibilitats de millorar les coses. Actua com un “inèdit viable”, per emprar l’oxímoron també de Freire en Pedagogia de l’esperança). Gilles Deleuze sostenia que allò que és difícil de trobar són els pensaments que estimaràs. I Fidel Molina, amb aquest neologisme, ha trobat un pensament, una idea (una visió), que podem estimar. Spinoza, en la seua *Ètica*, té un corol·lari magnífic que diu: no desitgem una cosa perquè jutgem que sigui bona, sinó que, al revés, una cosa és bona perquè la desitgem. (E, III, Proposició 39, Escolí). La paraula profigurar ens suggerir que tenim el dret -i el deure- de desitjar i procurar un món millor. Procurar un món millor és exercir la praxis de l’esperança, que lluny de ser una espera passiva, ens posa a treballar.

En temps de pandèmia he recordat en més d’una ocasió el mite de Pandora, que desobeint el mandat de Zeus, obri un atuell que li havia regalat i allibera tots els mals, però en el fons queda Elpis, el principi d’Esperança. És una lliçó que no podem oblidar.

Però l'escriptora Sara Mesa ens advertia en un dels seus relats en el llibre *Mala letra* que hi ha paraules-pedres, que es llancen “no com qui insulta, sinó simplement com qui designa una realitat indiscutible, amb fredor i consciència”. Hui les paraules-pedres creixen en les xarxes socials i ens embruteixen. I ací em permetreu assenyalar que la proposta i l’aposta de Paquita Sanvicén per la necessitat d’un pacte digital és una proposta plena de sentit, proactiva i profigurativa.

Enfront d’eixa mena de paraules tòxiques, el terme profiguració contrasta i actua com una paraula-estrela, una estrella que proporciona llum i per tant, ens il·lustra, ens il·lumina i des d’ara ja forma part del tresor de les nostres llengües, per parafrasejar l’obra del XVII de Sebastián de Covarrubias, però també l’informe Delors (1996): *Educació, hi ha un tresor amagat a dins*. Tresor és una paraula associada a *thesaurus*, és a dir, a un llistat de paraules. El tresor són les paraules que ens permeten pronunciar i expressar el nom, nombrar el món amb paraules nobles. Doncs bé, profiguració forma part del tresor de la nostra llengua i dins de poc segur que el trobarem en el diccionari del Institut d’Estudis Catalans i en la RAE.

Com que he parlat de paraula-estrela, deixeu-me que empre la metàfora de constel·lació per referir-me a la seua polisèmia, a la seua riquesa de significats que amplia l’espai de la nostra consciència. Enumeraré breument deu característiques:

- 1-La profiguració ens dona una perspectiva clara sobre l'escala de les nostres prioritats.
- 2-La profiguració és una ferramenta de coneixement i una font de creativitat.
- 3-La profiguració és un concepte (una idea) i al mateix temps una metàfora, (un canvi de via, una mudança), que a més es nodreix de *perceptes* (visions) i d'*afectes* (emocions).
- 4-La profiguració és un imperatiu categòric, un mandat universal: una vegada enunciat, no podem eludir el seu compliment, ens compromet a la seua consecució.
- 5-La profiguració és, en paraules de Paulo Freire, un “inèdit viable”, o si es prefereix, una utopia realitzable, o un ideal practicable.
- 6-La profiguració és la exigència radical d'un nou contracte social irrenunciable.
- 7-La profiguració és una praxi de l'esperança, que no és una espera passiva, sinó una expectava raonable. La profiguració ens ensenya no sols a interpretar la realitat social, sinó a reescriure-la. Forma part d'eixos vocabularis nous que són necessaris per a nomenar realitats noves, escenaris alternatius.
- 8-És una paraula que ens educa i que ens il·lumina, al mateix temps que ens inspira per caminar cap a la plena ciutadania, que és el sentit de pertànyer a un món comú amb el propòsit conscient de procurar la millora del jo, dels altres i del món.
- 9-La profiguració és un idea que ressalta la nostra relació amb el món, és a dir, que restableix la nostra relació amb el món, que ens fa ressonar, seguint la teoria d' Hartmut Rosa.
- 10-La profiguració és un programa ètic-polític i un imperatiu inajornable, amb la mateixa potència que el lema kantià *Sapere aude!* (atreveix-te a pensar!). És una crida a la transformació i millora individual i col·lectiva, al compromís social, a més d'un antídote contra el fatalisme i la indiferència. És una presa de consciència radical dels nostres límits i de les nostres possibilitats com a éssers humans. Ens recorda que en el terreny social no hi ha res inevitable. Combina la reflexió i l'acció guiades per la solidaritat intergeneracional. Ens posa a treballar per un món millor.

Per resumir algunes de les qüestions que he volgut destacar en esta conversa:

- 1) La importància de consolidar institucionalment la perspectiva profigurativa. En aquest sentit, sense dubte, la Universitat de Lleida, és pionera i obri un camí que ja és imparable.
- 2) La importància de considerar el Projecte de Centre o Facultat Profigurativa com una concreció empírica de Innovació Social i Educativa, donant el pas de la retòrica a

l'acció.

- 3) La importància d'integrar el projecte de Centre o Facultat Profigurativa dins del Projecte Educatiu de Ciutat (PEC) de Lleida, que també va ser liderat pel professor Fidel Molina.
- 4) La importància de apostar per el Projecte de Centre o Facultat Profigurativa com una expressió inequívoca d'autonomia universitària al servei d'una educació per la ciutadania en l'horitzó d'una democràcia creativa i radical.
- 5) Finalitzaré amb Kant, que ens recorda que la noció de profigurar, una vegada creada, es converteix en un imperatiu categòric, una prioritat humana i universal, irrenunciable, que invita a inventar-nos participant en la construcció d'un món millor i més sostenible que el que ara tenim.

Vosaltres, afortunadament, no teniu un conflicte de Facultats, sinó una convergència de facultats. Ara és qüestió de fer coses nobles amb paraules nobles (a mi m'agrada parlar, amb un altre neologisme, d'*aparaular* el món, com qui fa càrrec de la cura de les paraules per re-significar-lo i revaluar-lo. Ara ja heu donat el pas del pensable al possible. Ja heu començat la tasca, que és irrenunciable. Tant de bo si la proposta de fer de la Facultat un Centre Profiguratiu es converteix prompte en una realitat institucional que pugui transferir-se a iniciatives semblants.

M'agradaria finalitzar -des de la sociologia- amb la convicció de que la profiguració és una contribució rellevant per a una nova Il·lustració radical, emancipadora i cada vegada més necessària. La profiguració ressalta l'idea de que la reconstrucció per la millora social i el coneixement necessari per aquesta millora és una tasca continua i constant. Esta tasca requereix el reconeixement dels subjectes com a membres d'una comunitat de pertinença en la que compartir propòsits conscients, accions fonamentades i finalitats a la vista. Les universitats, els seus treballadors (PDI i PTAS), junt amb l'estudiantat son -sou vosaltres- els actors principals que heu de sumar-se a la conversa al voltant de què tipus de societat volem. La profiguració ens ofereix recursos per al viatge de l'esperança: ens posa en camí per donar resposta a les preguntes centrals i urgents: què podem conèixer, què podem fer i què podem esperar.

Moltes gràcies per la vostra consideració (en el sentit que deia al principi), per haver-me permès participar, dins de la lluita per la claredat i per la defensa de la Il·lustració, en l'estela i en la estrella de la profiguració.

II

LA IMAGINACIÓ PROFIGURATIVA: EL PAS DEL PENSABLE AL POSSIBLE (O COM FER COSES AMB PARAULES)

Aclarir nocions, desacreditar paraules buides en sí mateixes, definir l'ús d'altres mitjançant anàlisi precisos, son, per estrany que pugui semblar, tasques que podrien preservar vides humanes.

Simone Weil. No comencem altra vegada la guerra de Troya,

El poder de les paraules.

Bona vesprada. Vull agrair novament als Professor Fidel Molina Luque i a Joan Tahull Fort i també al director de l'ICE de la Universitat de Lleida, per la seua invitació a compartir aquest espai de reflexió. Amb el nostre cor amb el poble palestí i tots els pobles ferits en el nostre món.

Este matí hem tingut un conversatori al voltant de la profiguració des d'una perspectiva dialèctica, amb el teló de fons del tres-cent aniversari del naixement de Kant. El fil conductor ha sigut la consideració del concepte de profiguració com un imperatiu de caràcter ètic-polític, com un mandat universal que ens compromet amb una millora social per al present i per a les generacions futures.

La conversació que compartirem ara es desplega en un tríptic: a) en primer lloc, parlaré del marc de reflexió que està indicat en el títol de la meua intervenció; b) en segon lloc, faré una interpretació lliure del possibles significats de la paraula profiguració, dibuixant una mena de camp semàntic; c) finalment, proposaré algunes accions d'educació i formació profigurativa. Tinc que confessar que -com crec que s'ha vist este matí- sense adonar-me m'he convertit en una mena d'activista de la profiguració, per això la meua intervenció (també la de este matí) pot considerar-se d'alguna manera com un manifest, és a dir, està feta des d'una sincera convicció en la necessitat d'apostar per una pedagogia profigurativa, de la mateixa manera que Paulo Freire va apostar per una pedagogia de l'esperança. Una pedagogia exercida per institucions educatives: escoles, facultats, ICE, centres cívics i culturals i tot el teixit de la ciutat, convertida en ciutat educativa i profigurativa. *Polis* i *paideia* estan ací entrelaçades.

PRIMERA PART: UN MARC DE REFLEXIÓ

No vull repetir-me i per això esta vesprada volia oferir un altre marc de reflexió, complementari al del matí, inspirat en les tres parts del títol: 1) el concepte d'imaginació sociològica, del sociòleg nord-americà Charles Wright Mills, i de la seua obra clau, de 1959, *La imaginació sociològica*; 2) l'idea del pas del pensable al possible; 3) com a teló de fons, la reflexió d'Austin sobre el caràcter performatiu del llenguatge, és a dir, sobre el poder de les paraules i els seus efectes materials, com les paraules poden convertir-se en formes de vida.

Però eixe marc em compromet, d'alguna forma, a no quedar-me tan sols en la reflexió teòrica, sinó en proposar alguns principis d'acció profigurativa, posant en pràctica el que Bernard Lahire anomena com sociologia en acció. Vull insistir, en cap moment proposaré receptes, sinó principis o suggeriments per assajar accions inspiradores per una educació profigurativa, molts del quals ja estan en marxa, en col·legis i instituts de Lleida, com veurem després d'aquesta presentació.

1.El títol de la meua conversació és una paràfrasis del llibre de Mills: la imaginació sociològica. Què entén Wright Mills per imaginació sociològica? Wright Mills diu en les primeres pàgines que la imaginació sociològica és la capacitat de passar d'una perspectiva a un altra i descansa sobre la convicció de que en el terreny social res és inevitable (per tant, tot és contingent i no determinat) i ens parla del poder transformador de la història. La imaginació sociològica és forma més fèrtil d'eixa consciència de si mateix. Wright Mills està referint-se, sense dir-lo, a la reflexivitat, és a dir, a la necessitat que tenen les societats contemporànies de conèixer-se a si mateixes. En l'aforisme del temple de Delfos es podia llegir: coneix-te a tu mateix (per ser millor persona, millor ciutadà). Ara la sociologia ens diu: coneguem-nos millor a nosaltres mateixos, per millorar i millorar-nos. Justament la profiguració és una forma molt fèrtil de prendre consciència de nosaltres mateixos. Wright Mills ens adverteix en l'últim capítol sobre la temptació i el perill de convertir-nos en "idiotes feliços" o en "robots alegres", amb el preu de tancar els ulls i fugir de la realitat, amb efectes permanents de distracció (ens sona, no?). Al final del llibre, ens deixa també un imperatiu (quasi kantian): "Manteniu els ulls oberts", és a dir, "treballeu i reviseu constantment les vostres opinions sobre els problemes de la història, els problemes de la biografia i els problemes d'estructura social on es creuen la biografia i la història." Amb això ens està dient: treballeu la vostra capacitat d'agència, és a dir, el poder de transformar el destí personal i històric en biografia personal i col·lectiva. Estem

condicionats, però no determinats: la història la fem els vianants dels seus carrers, no les grans estàtues de reis i poderosos, la fan els moviments socials, no els monuments: els i les joves estudiants acampats protestant pel genocidi en Gaza, denunciant en veu alta el que la comunitat internacional no s'atreveix a condemnar.

M'agrada molt l'apèndix del llibre de W. Mills titulat "Sobre artesanía intel·lectual." Allí ve a dir que allò que separa al investigador social del merament tècnic és la imaginació sociològica. I una manera d'estimular esta imaginació, diu W. Mills, és "organitzar un arxiu" que para un sociòleg vol dir la realització d'un diari. Podem traduir la recomanació de W. Mills per al que pretenem nosaltres, que seria la següent: organitzeu una agenda de treball -vosaltres ja la teniu- i registreu les reflexions al voltant d'aquesta agenda. Per a W. Mills és molt important l'activitat d'escriure, perquè la mà és el vehicle del pensament. L'escriptura fixa les nostres idees, ens permet re-elaborar-les i compartir-les (fa temps que apliqui el diari en les meues classes de sociologia de l'educació, com a eina de reflexió dels estudiants). Escriure permet aclarir el pensament, és un esforç apassionant per comprendre i donar sentit a allò que pensem i que fem. També la reflexió és una forma de protesta, una acció ben fonamentada. El que ha fet Fidel Molina en els seus llibres i articles al voltant de la profiguració pot considerar-se una mena de diari, en el sentit que suposa una agenda i programa de treball, amb els resultats que estem coneixent.

Una altra proposta que fa W. Mills, per estimular la imaginació sociològica, és invertir deliberadament el sentit de la proporció: imaginem, per exemple, ens diu el sociòleg nord-americà, el nostre món, com una casa menuda. O pel contrari, imaginem una aldea menuda habitada per 3.000 milions de persones (la meitat del nostre món) empobrides. Imaginem que la piràmide de la població del nostre país està invertida, i que la base la tenim ampla i sòlida per un nombre considerable de joves, i la cúspide amb un nombre molt menut de població envellida.

La pro-figuració es nodreix de la imaginació sociològica, ens estimula també a canviar de perspectiva i a invertir l'escala de les nostres prioritats. És important això? No només és important, sinó que és urgent. La profiguració ens està llançant un SOS (recordem que significa: Save our ship, és a dir, salvem el nostre planeta), una advertència per fer les coses millor, però ja mateix, sense més excuses, sense més dilacions.

També pensadors como Cornelius Castoriadis desenvolupen l'idea de imaginació instituent, amb la que volia donar a entendre que una societat d'organitzacions com la nostra no és més que el resultat de actes de creació humana. Les convencions -les regles

del nostre contracte social- son invencions humanes. Per això, quan Fidel Molina assenyala la necessitat d'un nou contracte social està mostrant la necessitat de repensar-nos i reinventar-nos. En eixe sentit, la profiguració és una invitació a inventar-nos de nou, amb noves regles del joc social.

2) El subtítol d'esta reflexió no és més que la constatació de que ja s'ha donat un pas molt important, i és el pas del pensable al possible: allò que abans era inèdit (és a dir, que no estava ni pensat ni editat), hui s'ha fet possible i és una realitat concreta i material, que és precisament la que ens convoca ara i ací, amb una activitat de la Xarxa de Centres Profiguratius d'Educació Inter-generacional. Estem assistint a un exemple clar i concret del que Paulo Freire va definir amb eixa expressió formidable com "inèdit viable", en el seu llibre *Pedagogia de l'esperança*. Freire associava aquesta expressió a la paraula utopia, que no és alguna cosa impossible, sinó més bé un no-lloc, un espai per imaginar i crear, un ideal practicable, és a dir, una idea que cobra cos i vida. També el poeta William Blake deia que allò que ara tenim abans va ser imaginat. Doncs bé, ja heu donat el pas del pensable al possible, i del possible a la realitat realitzable i realitzada.

3) *Com fer coses amb paraules* és el títol de l'obra de John L. Austin publicada en 1962, reunint un cicle de 12 conferències que havia impartit en la Universitat de Harvard en torn als actes de parla. La teoria d'Austin forma part de la perspectiva pragmatista, que no té res a veure amb el ser pràctic, sinó amb la capacitat del sers humans de donar resposta a les situacions que es van donant. El que sosté Austin és que els subjectes parlem, i al parlar fem accions, i podem diferenciar dos tipus d'enunciats: enunciativats (o descriptius): per exemple: plou, o "estic parlant"; i enunciatius performatius, o realitzatius, per exemple: una ordre o una sentència judicial: culpable (i la persona pot ser condemnada a mort o a la presó), o una declaració d'amor: dir a una persona "et vull" pot canviar el curs d'una vida.

Però després Austin s'adona que també els enunciatius constitutius depenen de condicions, de manera que amplia el caràcter performatiu a tots els enunciatius. Qualsevol enunciat té una capacitat de realització: parlar és fer, dur a terme accions. Per exemple, jo estic parlant ara i estic fent algunes coses i produint alguns efectes, algunes accions: quins efectes? O bé estic despertant el vostre interès, o bé, pel contrari, estic provocant una desconexió; en qualsevol cas, estic produint algun tipus de resposta, que pot ser activa, reactiva, escèptica, de curiositat, etc.

Doncs be, la paraula profiguració, enunciativa com a substantiu, com adjectiu

(profiguratiu), o en la seua forma verbal (profigurar), té un caràcter performatiu. Quan coneixem el seu significat, també ens crida l'atenció (desperta una certa *curiositas*), ens dona que pensar i de pas, ens posa en certa tensió, és a dir, no ens deixa indiferents, sinó més bé, ens posa en cert estat d'alerta, en el següent sentit, que ja havia assenyalat Hannah Arendt en *La condició humana*: ens fa parar i pensar. I podem afegir, parar, pensar i actuar. Perquè la paraula profiguració és una percepció, una idea (*eidos*) del nostre món, i al mateix temps un programa d'acció. La paraula profigurar ens mou a l'acció, a una acció conscient, a una determinació, és una *altertopia*, la utopia d'una altra realitat necessària i possible.

(Un parèntesi sobre la paraula utopia, que no vol dir impossible, sinó no-lloc, un lloc per imaginar, crear i habitar: és a dir, un ideal practicable, en termes de Dewey). Pel que he vist en la pàgina web, de 28 equips registrats a l'ICE, un és la Xarxa de CEPRI, per emprar les segles referides al Centres Profiguratius. No és poca cosa. A caso esta xarxa no era una cosa inèdita, un no lloc, una utopia, abans de realitzar-se? No és un exemple clar d'un inèdit viable, del pas del pensable al possible? No és una mostra de inquietud, és a dir, de falta de quietud, de deixar de ser pacients passius, i convertir-nos en impacients, en el sentit d'agents actius?

De manera que la paraula profiguració ens mou (desplaça el nostres marcs de significat) i ens commou, és a dir, desperta les nostres emocions: és una paraula que ens està posant a treballar, que ens fa "senti-pensar", que combina el sentit i la sensibilitat, i que ens marca un horitzó per millorar les nostres formes de vida i per millorar-nos com a sers humans. (Em permetreu una anècdota, fa uns mesos ens va visitar una col·lega de la Universitat d'Evora, psicòloga, i ens parlava d'un qüestionari que va passar als estudiants on preguntava: què penses de..., i moltes respostes començaven dient: "sento que...". És a dir, a una pregunta conceptual es responia d'una manera emocional. No és estrany, pensem que la paraula recordar integra la paraula cor (en anglès diem "learning by heart" (aprendre pel cor) que significa "aprendre de memòria").

SEGONA PART: UN CAMP SEMÀNTIC

Fent un poc d'història sobre el concepte molt recent de profiguració, amb el permís de Fidel Molina, he trobat el concepte de profiguració en un capítol de llibre titulat "Calidad de vida y socialización profigurativa" de 2017. Després vaig trobar un article de 2019

dedicat a “ ‘Profiguración’, acción creativa intercultural e innovación social: renovarse o morir en Rapa Nui (Isla de Pascua/ Easter Island)”. I després, sens dubte, el llibre *El nuevo contrato social entre generaciones. Elogio de la profiguración*, de 2021 (traduït al català en 2023), que és on desenvolupa la seua teoria de la profiguració. Per què faig este apunt? Per dos coses: 1) per destacar que estem davant d’un concepte que té un origen molt recent, a penes 7 o 8 anys, encara que els seus precedents segur que venen de lluny, coneixent el gust i la curiositat que té Fidel Molina per les paraules i les seues etimologies; 2) per assenyalar que, si no m’equivoqui, la paraula naix de dos experiències d’estranyament, de dos trobades amb l’alteritat: la primera en l’illa de Pasqua, en la Polinèsia, amb les figures enigmàtiques dels *moais*, que no fan més que preguntar-nos per la nostra identitat; la segona en la pandèmia de la Covid, que ens va mostrar la nostra fragilitat, la nostra finitud, que va actuar com un espill i una lupa mostrant i augmentat el millor i el pitjor de la nostra humanitat. En el cas de Fidel Molina, crec que la pandèmia el va servir per precipitar una reflexió que venia de lluny... De manera que l’autor ha convertit, en una mena d’alquímia, allò que semblava llunyà i estrany en una experiència propera i entranyable, l’experiència de la profiguració.

Si em permeteu la metàfora, des de que va ser escrita i publicada, la idea de profiguració està actuant com una mena de *big-bang*, estem en els primers moments d’un univers de significats en expansió.

La paraula profiguració és una paraula generadora. En quin sentit? Els que hem treballat en educació de persones adultes, coneixem alguna cosa de la metodologia de la paraula generadora de Paulo Freire, que va posar per primera vegada en Angicos, en el nord-est de Brasil, per alfabetitzar a població analfabeta. Freire començava una conversació al voltant d’una paraula important per la comunitat i després passava a desconstruir-la, per donar pas a noves paraules. El que és important en el mètode de Freire és el treball amb el significat d’una paraula, que era capaç de fundar tot un món, i suposava una ampliació de la consciència. Doncs bé, la paraula profiguració també és una paraula que ens alfabetitza des d’un punt de vista cívic, i que amplia la nostra consciència. Deia Vigotsky que una paraula és un microcosmos de consciència humana. La paraula profiguració permet dibuixar un cosmos de consciència humana, un lloc al que podem aspirar.

El que faré a continuació és enumerar una sèrie d’interpretacions lliures al voltant de la paraula profiguració. La finalitat és mostrar la seua polisèmia i al mateix temps la seua potència inspiradora i la seua capacitat performativa, és a dir, el fet que la profiguració és

una reflexió i també una praxis. L'enumeració que faré no té ordre de prelación i cadascú podria afegir les seues interpretacions. En bona mesura estes interpretacions han seguit el fil de les reflexions del llibre de Josep Maria Esquirol, *L'escola de l'ànima*.

1. La profiguració és un antídoto contra la indiferència. La no indiferència és el conreu de la trobada amb altres i la seua conversió en altres significatius, els altres que passen a ser importants, que contenen en les nostres vides. La no indiferència és el conreu de l'atenció conscient i dels propòsits conscients. La no indiferència és la lluita de la pro-figuració contra la des-figuració del nostre món, la amenaça de la inhumanitat i de qualsevol tipus de totalitarisme.

2. La profiguració és una forma practicable i raonable de fer utopia. Una utopia d'este món. És el que Josep M. Esquirol anomena *altertopia*, que ens condueix de la forma d'educar a la forma de viure.

3. La profiguració és una educació i un ensenyament. Educar significa "ajudar a algú a conduir-se, a orientar-se", i ensenyar significa "indicar, mostrar". La profiguració ens orienta per eixir de casa -per fer el viatge de les paraules al món ("from de word to the world")- i ens mostra com tornar a casa (que també forma part del nostre món) d'una altra manera, sabent que nosaltres també som els altres (*ubuntu*, jo soc perquè tu eres).

4. La profiguració és una conspiració. Una conspiració que consisteix en inspirar-nos per fer les coses millor i per millorar-nos com subjectes individuals i col·lectius.

5. La profiguració és la pràctica de la reflexivitat: una manera d'educar i d'educar-nos, de prendre consciència dels nostres límits i de les nostres possibilitats. Gadamer deia, en una de les ultimes conferències, que l'educació és educar-se, i Marx ja havia dit en la tercera tesis de Feuerbach que "l'educador necessita ser educat": la pro-figuració ens educa als educadors.

6. La profiguració també és una educació dialògica, dialèctica. Aprenem i ens eduquem conversant, compartint paraules, en diàleg, contrastant una varietat de perspectives i d'experiències, en allò que Pierre Bourdieu caracteritza com l'espai dels punts de vista.

7. La profiguració és una praxis en l'educació de la cura. L'educació de la cura sempre és fa en termes de proximitat: proximitat significa relació amb el pròxim, amb els veïns i el nous veïns (immigrants), amb els joves i els grans. Des de fa temps defensi l'idea de que els docents hauríem de signar -com els metges fan amb el jurament hipocràtic- un jurament democràtic pel qual ens comprometem a la cura de la salut democràtica dels

nostres ciutadans i ciutadanes i de les nostres societats.

8. La profiguració és un canvi de via (com proposa Edgar Morin als seus 100 anys), és a dir, un canvi de clau, un canvi de codi font. Entre *Eros* i *Tanatos*, la profiguració aposta per la via de l'amor, en el sentit d'empatia i simpatia per qualsevol forma de vida.

9. La profiguració és el reconeixement de la nostra interdependència, que ha de ser entesa, no com una feblesa, sinó com una fortalesa, com un regal que ens fa més rics i diversos. Front a l'infern, que és solipsista i narcisista, assumir la interdependència ens fa més solidaris i altruistes. De manera que la profiguració és l'expressió i la pràctica d'una sociologia de la cordialitat: cordialitat ve de cor, *cordis*; associada a les cordes, a la cordura, a estar entrelaçats per crear llaços i xarxes d'amistats i d'estima.

10. La profiguració ens invita a viure *poièticament*, és a dir, de manera creativa i productiva, ens converteix en obrers del món (capaços de fer més món) i en obrers de la vida (capaços d'intensificar la nostra vida), obrers de la fraternitat (eixe ideal il·lustrat que ens fa capaços d'augmentar els vincles socials), i obrers de sentit (capaços de trobar sentit, crear-lo i esperar-lo).

11. La profiguració és la possibilitat de repensar-nos, perquè per al ser humà, la vida és la vida que és pensable. I el fet de fer allò pensable el possible.

12. La profiguració naix com una paraula, però dona pas a tot un vocabulari, el vocabulari dels peregrins, eixe repertori de paraules que ens il·luminen i que configuren (pro-figuren o anuncien, anticipen), un *thesaurus*, que significa un tresor, el tresor de les paraules que ens ajuden a reconstruir la nostra societat i a donar-li sentit. Per tant, la profiguració també és de pas un projecte d'educació per la ciutadania.

En definitiva, la profiguració ens ensenya a ressonar amb el món, a vibrar i a estar en sintonia amb el món (en termes de Hartmut Rosa). “Parli al món i em respon”, diu H. Rosa. La profiguració ens educa a trobar el “buen vivir” -la bona manera de viure- ens compromet a una vida millor, a ser humans, més i millor humans del que som ara mateix.

TERCERA PART: COM FER COSES AMB LA PARAULA PROFIGURACIÓ

Ara tractarem de donar algunes respostes a la pregunta: Què podem fer? Quina és la capacitat performativa de la profiguració per als que estem ací? Tractaré de donar algunes idees, alguns suggeriments, però ací vosaltres teniu l'última paraula, sens dubte, estic

desitjant aprendre de les vostres experiències, que ja estan en marxa i que son molt estimulants. Donaré a penes 7 apunts o idees, travessades totes elles per tres eixos: 1) les relacions intergeneracionals, 2) la sostenibilitat, 3) la cura d'un mateix i dels altres.

1. Processos de formació (amb orientació pro-figurativa). Si no m'enganyi l'ICE, entre altres coses, organitza processos de formació en diferents formats: cursos, seminaris, xarxes, etc. El que proposi ja s'està fent: per un costat, estimular didàctiques i dinàmiques que tinguin com a fil conductor la reflexió i la praxi sobre i des de la profiguració, sempre amb la participació dels implicats.

2. Projectes de investigació/innovació-acció profigurativa (amb orientació pro-figurativa). De la mateixa manera queé va a introduir la perspectiva d'investigació-acció en formació del professorat (a partir de Lawrence Stenhouse, John Elliot, etc.), el que ací proposi és la possibilitat de fomentar projectes de profiguració-acció, o d'investigació-acció profigurativa.

3. Projectes de centres educatius (infantil, primària, secundària, educació de persones adultes...) amb orientació pro figurativa. Una manera d'estimular estos projectes en centres educatius seria a través de convocatòries públiques, amb l'acreditació del professorat i dels centres participants, i comptant amb el suport i l'orientació de l'ICE. (Va resultar molt interessant l'experiència en el País Valencià, amb el govern anterior, de les convocatòries de la Conselleria d'educació per promoure projectes d'innovació en els centres educatius).

Fa dos dies vaig poder veure el breu vídeo amb les experiències intergeneracionals que s'estan realitzant en Lleida, en l'institut Oliana, Tremp, o Albert Vives en la Seu d'Urgell, entre altres. Fixeu-vos, per exemple, en les enormes possibilitats que teniu d'ampliar i enriquir el patrimoni oral, el folklore popular i la memòria democràtica des de les escoles, amb el testimoni i el relat de vida de les persones grans, tal i com ja s'està fent en l'Institut Oliana i altres. És un escenari realment estimulante, on guanya la gent menuda, els joves i la gent gran. La proposta d'una Guia de bones pràctiques, que aneu a preparar, és una idea excel·lent que segur té un efecte multiplicador molt interessant.

4. Espais educatius amb orientació profigurativa. Els espais educatius poden ser institucions educatives o institucions culturals. Per exemple, biblioteques, centres cívics, entitats del tercer sector (ONG), museus, etc. Aquests espais poden propiciar certàmens, concursos, intercanvi d'experiències, exposicions, etc.

5. Laboratoris o col·laboratoris amb orientació profigurativa. Este matí he esmentat l'experiència del Laboratori de Ciències Socials (Social·lab) en la Facultat de Ciències Socials de la UV, que a més alberga una sèrie d'observatoris diferents per fer diagnòsi sobre pobresa, immigració, treball, etc., en la societat valenciana. Fidel ha desenvolupat un Índex de Desenvolupament Socioeducatiu per al PEC de Lleida, que sens dubte pot servir per fer diagnòstic molt potents sobre aspectes estructurals i de canvi en la ciutat i en el territori de Lleida i més enllà.

6. Polítiques i pràctiques d'educació profigurativa. En relació als punts anteriors, el propi ICE que ens acull esta vesprada pot ser un bon exemple d'organització profigurativa, com també ho és la Facultat d'Educació, Psicologia i Treball Social on hem conversat aquest matí.

7. Diàleg amb el PEC de Lleida. Entenc que totes les iniciatives profiguratives de les que hem parlat este matí i esta vesprada estan integrades en el Projecte de Ciutat (PEC) de Lleida, que és un projecte fonamentat en la perspectiva teòrica i aplicada de la profiguració. És a dir, son part d'una xarxa orgànica que dona sentit, propòsit i vitalitat a la societat lleidatana.

En fi, son algunes idees intuïtives, però estic segur que vosaltres sabreu millor que ningú com posar cos i ànima, com fer i compartir coses amb la paraula profiguració, obrint una conversa molt interessant amb tota la comunitat educativa de Lleida.

Tres cèntims per finalitzar, estic convençut, des de la meua militància en la profiguració, que és una expressió molt clara de allò que Spinoza anomenava les passions alegres front a les passions tristes. Les passions alegres son una forma d'intel·ligència compartida i alhora una forma de protesta i de rebel·lia: una manera de plantar cara (bona cara) als abusos de poder, i als malcarats que els exercissin (anem sobrats ara d'eixos).

La profiguració és la font que apaga la foguera de les vanitats i ens posa a treballar per allò que importa, sense distraccions. Allò que importa ara, i que és urgent, és la reconstrucció d'un món comú i millor per preservar-lo i honrar-lo.

Per tant, la profiguració també és un forma honesta d'agrair amb bona educació pel privilegi d'estar vius en aquest breu passatge per la terra que ens acull.

També jo vull agrair el privilegi de la vostra presència, del vostre treball, i d'haver-me invitat a ser un company de viatge cap a la profiguració.

